

דור שבע

בס"ד

פרשת מטות, תשע"ו, מספר 1180

פרשת נדרים אבריאל פריש

יְעֹשֶׂה³. קשר לשוני נוסף שעליו עומד ראב"ע הוא במסירת הפיקוח על קיום נדרם של בני גד וראובן לידי יהושע, אלעזר הכהן ו"ראשי אבות המטות לבני ישראל", הם "ראשי המטות לבני ישראל" המוזכרים בפתח הפרשה. אבן-עזרא אינו מבאר את הסיבה להקדמת פרשיית נדרים לתיאור מלחמת מדין, אף שמבחינה כרונולוגית היא נאמרה לאחר מכן, לפי פירושו. מכל מקום, מדבריו עולה כי קיים קשר בין שלושת הנושאים המופיעים בפרשתנו: נדרים, מלחמת מדין ופרשת בני גד ובני ראובן.

נצעד בעקבות פירושיהם של רשב"ם וראב"ע, וננסה להציע הסבר מחודש לשאלות שבהן פתחנו.

עם ישראל מצוי בשעה הרת גורל. לאחר ארבעים שנות נדודים במדבר ניצב העם כפסע מהכניסה לארץ המובטחת. מלבד שלל האתגרים הכרוכים בעצם הכניסה לארץ, מתווסף אתגר מורכב ביותר: כינונה של הנהגה חדשה, לאחר שנגזר על משה רבנו, המנהיג שהוביל את העם מיציאת מצרים ועד עתה, שלא ייכנס לארץ. אפשר להצביע, בין היתר, על שתי סכנות מרכזיות האורבות להנהגה החדשה עם הכניסה לארץ: האחת, חשש מפני תופעת השבטיות וההתעסקות של כל שבט בענייני נחלתו שלו בלבד. השנייה, חשש מפני היעדר אמון מצד העם בהנהגה החדשה, אשר מוטל עליה לנסות ו"להיכנס לנעליים הגדולות" שמותיר אחריו משה רבנו.

על רקע זה יש מקום להציע סינתזה בין פירוש רשב"ם לפירוש ראב"ע, כדלקמן: מיקומה של פרשיית הנדרים בתווך, בין פרשיית קרבנות המוספים ובין תיאור מלחמת מדין ועניין בני גד ובני ראובן, מצביע על זיקתה הן

פרשתנו פותחת במילים: "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאֵשֵׁי הַמָּטוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר" (במ' ל:ב). פתיחה זו הינה ייחודית ויוצאת דופן, ומעוררת מיד את השאלה, מדוע נעדר כאן הביטוי הרגיל של "וידבר ה' אל משה לאמר", קודם לדיבורו של משה לראשי המטות? בנוסף, מדוע משה פונה לראשי המטות בלבד ולא לעם ישראל כולו? ולבסוף, מיקומה של פרשת נדרים דווקא במקום זה, בין הפרשיות העוסקות בענייני ירושת הארץ, זוקק אף הוא ביאור.

רשב"ם¹ על אתר מציע לקשר את פרשתנו לחתימתה של פרשה "פינחס": "אַלֶּה תַעֲשׂוּ לֵה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְדַרְיֶיכֶם וּנְדָבְתֵיכֶם לְעֹלְתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְפֵיכֶם וּלְשִׁלְמֵיכֶם" (במ' כט:לט). היינו, בהמשך להזכרת הקרבנות שבאים ביזמת האדם, בדרך של נדר, משה ממשיך עתה לפרט את הלכות נדרים. על פי זה, הפסוק הראשון בפרשת "מטות" איננו פתיח של סוגיה חדשה, אלא המשך ישיר לציווי על פרשת הקרבנות.²

ראב"ע, לעומת זאת, קושר את פרשת הנדרים דווקא לפרשיות שלאחריה - מלחמת מדין ופרשת בני גד ובני ראובן. לדעתו, מבחינה כרונולוגית פרשת נדרים מאוחרת למלחמת מדין ולכן הוסמכו זו לזו. בהמשך, אבן-עזרא קושר בין פרשת נדרים לפרשיית בני גד וראובן, שבמסגרתה נאמר: "וְהֵיכָא מְפִיכֶם תַעֲשׂוּ" כשם שנאמר בפרשת הנדרים: "כָּכֹל הֵיכָא מְפִי

* ער"ד אריאל פריש הוא בוגר ומוסמך במשפטים מטעם הפקולטה למשפטים של אוניברסיטת בר-אילן.

¹ וכך מפרש גם הרמב"ן.

² יש להעיר, כי הפסוק האחרון בפרשת "פינחס" יוצר, לכאורה, חציצה ברורה בין הפרשות (ראו פירוש רש"י על במדבר ל:א שמביא את הברייתא של ר' ישמעאל). ביטוי לחציצה זו ניתן לראות בכך שעניין הקרבנות שבפרשת "פינחס" עוסק בנדרי גבוה, בעוד שבפרשיית הנדרים מדובר אף על נדרי הדיוט. יתרה מכך, עיון בפרשיית נדרים מלמד כי היא עוסקת בעיקרה בדרכי הפרת הנדר ולא בקיומו.

³ גם הביטוי שבו משתמש משה בתגובתו לבקשת בני גד וראובן: "ולמה תניאון את לב בני ישראל... ויניאו את לב בני ישראל" (במ' לב:ח-ט), דומה לביטוי שמשתמשת בו פרשיית הנדרים כדי לתאר את הפרת הנדר על יד האב או הבעל: "וְאִם-הִנִּיא אָבִיהָ אֶתָּה... וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישָׁה וְנִיא אוֹתָהּ" (במ' ל:ו-יב).

עליו. חז"ל מדמים את הנדר להקרבה בבמות,⁷ ובכך הם מבקשים להתריע מפני הסכנה הגלומה בריבוי נדרים שיוצרת אצל האדם תנועה נפשית של פרישה מהציבור ומהחיבור להוויות העולם. לאור זאת, סמיכות העניינים שבין תיאור מסירת ההלכות של התרת נדרים לראשי המטות לבין פרשת הקרבנות מלמדת, כי כשם שבקרבנות ישנו מקום אחד בלבד שבו הותרה הקרבתם, כך מוטל על מנהיגי העם לשמור על אחדותו. על המנהיגים למנוע מצב של שבטיות ועיסוק של כל שבט בענייניו הפנימיים, תוך פרישה מהציבור והפגנת חוסר סולידריות ביחס ליתר חלקי העם.⁸

המעבר מהנהגת המדבר להנהגת ארץ ישראל מאופיין במעבר מהכאה וציווי, לדיבור ואמירה. ההנהגה הארצישראלית נדרשת לדעת להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד ולשמור על חופש הביטוי של כל פרט, בד בבד עם שמירה על לכידות האומה וטובת הכלל.

לסיכום, עיון מחודש בכתובים, בעקבות דברי רבותינו הראשונים, מצביע על היותה של פרשיית הנדרים חלק בלתי נפרד מההכנה לקראת הכניסה לארץ. דומה כי מיקומה המפתיע של פרשיית הנדרים ברצף הפרשיות שלפניה ושלאחריה טומן בחובו מסר בעל חשיבות רבה לעם ולמנהיגים העומדים בראשו, כאז כן היום.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן
כתובת המייל של הדף:
dafshv@mail.biu.ac.il
בכתובת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2>
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

⁷ "דתניא: ר' נתן אומר הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליו קרבן" (נדרים כב ע"א).

⁸ הדברים קשורים לפרשיית בני גד ובני ראובן ומסבירים את חששו של משה נוכח בקשתם ואת תגובתו החריפה בעניין. כמו כן הם מסבירים גם את תגובת העם לבניית המזבח בעבר הירדן המזרחי על ידי בני גד ובני ראובן כמתואר בספר יהושע (כב:ט). הדים לתופעה זו ניתן למצוא בשירת דבורה (שופטים ה) המבקרת את חוסר נכונותם של חלק מהשבטים להירתם לעזרת אחיהם במלחמה בצבא סיסרא.

⁹ ראו פירוש רש"י על במ' כז:טז.

לפרשייה שלפניה והן לפרשיות שלאחריה גם יחד.

עיון בפרשת הנדרים מעלה כי אפשר לחלקה לשני חלקים: הראשון, המהווה מעין מבוא להלכות המפורטות במסגרתה, עוסק בקדושת הדיבור והחובה המוטלת על האדם לעמוד בדיבורו. החלק השני, לעומתו, המהווה את עיקר הפרשייה, עוסק בהתרת נדרים.

צירוף הדברים יחד מעלה כי פרשת נדרים (ובפרט חלקה העוסק בקדושת הדיבור) קשורה מחד גיסא לתיאור מלחמת מדיין והריגת בלעם, המבטא את האנטיתזה לקדושת הדיבור העומדת ביסוד פרשת נדרים; ובאותו האופן היא קשורה אף לפרשיית בני גד ובני ראובן, שמנהיגיהם מצטווים על ידי משה לעמוד בדיבורם. ראשי המטות, דְּבָרֵי הַדּוֹר, מצווים אפוא לשמור על קדושת הדיבור ו"ברית המילה", ולא להשחית את מילותיהם לריק. התורה מתארת, על כן, כי פרשייה זו נמסרה דווקא לראשי המטות,⁴ ללמדנו, שמנהיג צריך לראות בהבטחותיו מעין נדר, דבר שאסור לחללו.⁵ דווקא הם שכוחם בפיהם, מצווים לשמש דוגמה אישית בנושא זה ולא להיכשל בלשונם.⁶

מאיך גיסא, פרשיית הנדרים קשורה לפרשיית הקרבנות שבסוף פרשת "פינחס". כאמור, חלק הארי של פרשיית הנדרים עוסק בדרכי התרת הנדר. הנדר מבטא את בחירתו של האדם להוסיף על עצמו איסורים ("לְאָסֹר אֶסֶר עַל נַפְשִׁי") מעבר למה שהתורה אסרה

⁴ ולמצער, קודם להם ורק לאחר מכן לכלל ישראל (ראו פירוש רש"י כאן לפיו יש לקרוא את הכתוב כאילו נאמר "אל ראשי המטות וְלַבְנֵי יִשְׂרָאֵל..."). בהקשר זה ראו את פירושו של אברבנאל המבאר כי משה בחר למסור פרשייה זו לראשי המטות דווקא בנקודת זמן זו, כיוון שעד כה הוא שימש כסמכות הבלעדית להפרת נדרים, אולם לאחר שהתבשר על מותו הקרב, העביר סמכות זו לראשי המטות.

⁵ ראו בהקשר זה את דברי החת"ם סופר על אתר בספרו **תורת משה** (ד"ה "ראשי המטות"). הוא מבאר כי פרשה זו נמסרה לראשי המטות שהם נשיאי העדה אשר שבועתם מחייבת, וחזרה ממנה מהווה חילול השם.

⁶ אפשר כי מטעם זה פרשיית נדרים נמסרת לראשי המטות ישירות ממשה, ללא שקדם לה ציווי מהקב"ה, כדי לבטא מעין מסר אישי ממשה לאותם מנהיגים, נוכח ניסיונו המר כמי שלא זכה להיכנס לארץ. הוא נאלץ להעביר את מטה ההנהגה לראשי המטות משום שלא פעל על פי הדיבור כנדרש.